

**CARME KARR
(L. ESCARDOT)**

CLIXÉS

Edició, introducció i epíleg de Lluïsa Julià

EDITORIAL BARCINO · IMPRESCINDIBLES

Biblioteca de Clàssics Catalans

CLIXÉS

IMPRESINDIBLES
BIBLIOTECA DE CLÀSSICS CATALANS

DIRECTOR
ORIOI MAGRINYÀ

CONSELL ASSESSOR
MARGARIDA CASACUBERTA, FRANCESC J. GÓMEZ,
TOMÀS MARTÍNEZ, RAQUEL PARERA, JOSEP PUJOL,
JOAN SANTANACH, JOSEP SOLERVICENS,
GUILLEM USANDIZAGA

FUNDACIÓ////**CARULLA**

CARME KARR
(L. ESCARDOT)

CLIXÉS

Edició, introducció i epíleg de Lluïsa Julià

EDITORIAL BARCINO · IMPRESCINDIBLES

Biblioteca de Clàssics Catalans

Imprescindibles. Biblioteca de Clàssics Catalans, 9

Primera edició: març de 2024

© de l'edició, la introducció i l'epíleg: Lluïsa Julià Capdevila

Il·lustració de la coberta: il·lustració antiga
d'un card marià (*Silybum marianum*) / ilbusca, iStock, 2024

Reservats tots els drets d'aquesta edició:
Editorial Barcino, SA
Carrer dels Almogàvers 214, 08018 Barcelona
www.editorialbarcino.cat

Edició núm. 900
Dipòsit legal: B 2363-2024
ISBN: 978-84-16726-11-0

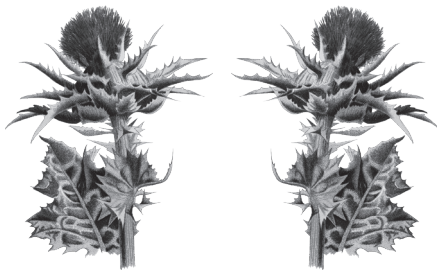
Revisió de l'original: Gemma Bartolí
Correcció de proves: David Guixeras
Disseny de la coberta: Duró Studio
Disseny de l'interior: Duró Studio i Tono Cristòfol
Preimpresió: Tono Cristòfol
Impressió: Gràfiques Ortells, SL

ÍNDIX

INTRODUCCIÓ	7
Carme Karr, les palpitations del temps.....	9
De Carme Karr a L'Escardot	10
<i>Clixés. Estudis en prosa</i>	15
La nostra edició	25
CLIXÉS	27
Contrallums.....	29
<i>Dia ple</i>	31
<i>El pobre home</i>	47
Instantànies.....	53
<i>Parella blanca</i>	55
<i>Divendres Sant</i>	59
Poses.....	63
<i>L'esclat</i>	65
<i>Naufregi</i>	77
Interiors.....	84
<i>Per Corpus</i>	86
<i>Vida</i>	97
Paisatges.....	101
<i>Aubada</i>	103

<i>Migjorn</i>	109
<i>De nit</i>	114
Marines	121
<i>Arran de l'ona</i>	123
<i>La xarxa</i>	128
Durs	139
<i>Humanitat</i>	141
<i>Ella rai!</i>	144
<i>A l'encant</i>	155
Febles.....	159
<i>Maternitats</i>	161
<i>Del balcó estant I</i>	165
<i>Del balcó estant II</i>	169
Velats	175
<i>Núvols</i>	177
¿.....?	181
¡.....!	186
Al magnesi	195
<i>Consciència</i>	197
L'autor al lector	205
<i>Amic lector</i>	207
EPÍLEG	209
Karr, intel·lectual feminista.....	211
El vot de la dona. L'escriptora als anys vint i trenta.....	219
SELECCIÓ BIBLIOGRÀFICA.....	225
GLOSSARI	231

INTRODUCCIÓ

Carme Karr, les palpitations del temps

Clixés, el recull narratiu que Carme Karr va publicar el 1906, ens posa en alerta davant d'una figura central en el món literari i cultural entre 1902 i la Guerra Civil. El seu nom ha quedat associat a *Feminal*, el magazin que va dirigir i va aglutinar el primer feminisme organitzat a Catalunya. Amb *Feminal*, «va aparèixer una nova estètica i una nova ètica en les revistes de dones», explica Isabel Segura. És el mateix impuls que dona veu al nou model de dones ciutadanes que trobem a *Clixés*. Fotografia anímica, com la va definir un crític, i obra d'una narradora eficaç que com altres escriptores, de Colombine a Colette, es presenta sota formes d'escriptura modernes lligades al periodisme. Publicista i escriptora, Carme Karr va desenvolupar un projecte de gran abast entorn de «la causa femenina, la *pobreta* i abandonada [causa] femenina», com l'anomena en iniciar el cicle de conferències que el 1910 fa a l'Ateneu Barcelonès. S'hi endinsa amb una visió emancipadora de futur —encara utòpica i inici dels moviments feministes del segle xx— per la qual va esdevenir un agent molt actiu i incisiu de la societat catalana.

De Carme Karr a L'Escardot

Carme Karr (Barcelona, 1865 – 1943) és «un bon exemple —explica el seu net Josep Maria Ainaud de Lasarte— de com una persona de procedència estrangera es pot integrar plenament a la vida i a la cultura d'un altre país». Eugène Karr, el seu pare, enginyer industrial de renom a París, s'havia traslladat a Barcelona arran de les obres per a la celebració de l'Exposició Internacional del 1888. Carme Karr va ser educada en diferents col·legis de Barcelona i, sobretot, als internats de les monges franceses de la Presentació de Perpinyà i de Figueres, fins que, morts els seus pares, es trasllada a París, on va passar l'adolescència i primera joventut. Estava a càrrec de l'oncle Alphonse Karr (1808-1890), escriptor i publicista de tarannà extravertit i polèmic. Era amic de Flaubert i Louise Colet, de Dumas, Goncourt, Nerval... A través d'ell, Carme Karr va tenir a l'abast la literatura europea que havia de marcar la seva escriptura. El 1890, coincidint amb la desaparició de l'oncle, es casa amb Josep M. de Lasarte.

Anys més tard, el 1917, en una carta, que traduïm del castellà, enviada al comte de las Navas, va fer un retrat autobiogràfic que facilita dades desconegudes de la seva mare, nascuda a Madrid, tot i el seu origen italià. També endarrereix, potser per error, tres anys l'any del seu naixement:

Em dic M. del Carme Karr i d'Alfonsetti. Tot i que filla d'un francès i educada a França, soc espanyola, nascuda el 1868 a Barcelona, de mare madrilenya (parenta de la família Martín Esteban, marqués de Torrelaguna, residents a la cort segons tinc entès). La meua mare, Emília d'Alfonsetti i de Fraga, va morir a França el 1872, i el meu pare, Ms. Eugène Karr, enginyer i cònsol de França a Espanya, i

germà del cèlebre escriptor Alphonse Karr, va morir a Barcelona l'any 1884.

El 1890 em vaig casar en aquesta ciutat amb l'advocat i escriptor català D. Josep Maria Lasarte i de Janer, de família d'origen basc.

I continuava apuntant la difícil situació personal que vivia:

Al cap de pocs anys de matrimoni, el meu marit va sofrir una terrible malaltia mental, com a conseqüència d'un excés de feina. Amb gran dolor vam haver de recloure'l en una casa de salut, on —subjecte a un règim especial— viu des del 4 de gener del 1900.

Josep M. Lasarte (1857-1921) passava llargues temporades a l'Institut Pere Mata de Reus, però també, convalescent, a casa seva, com es desprèn de la correspondència entre Carme Karr i Joan Maragall. Tanmateix, amic de Rossend Arús i de l'escriptor Frederic Soler, *Pitarra*, Lasarte també la va posar en contacte amb un ambient polititzat i progressista, obert als canvis socials. Ell mateix havia escrit teatre i poesia de jove.

Amb tres filles (una morta el 1904) i un fill, Carme Karr es veu obligada a buscar fonts d'ingressos. Hi fa referència en la mateixa carta adreçada al bibliotecari reial: «Em vaig quedar sola, educadora dels meus quatre fillets, i amb escassa fortuna». «El 1902, tant per suportar el buit de la meva ànima de dona com per arbitrar recursos per donar als meus fills una sòlida formació, em vaig dedicar a la música i a la literatura, i especialment a la *cultura femenina*».

Des de finals dels anys noranta Carme Karr estableix relació amb Apelles Mestres i el seu grup i viu l'efervescència del moviment modernista. La decisió d'escriure i de fer-ho en català neix

—argüeix— de la necessitat de «complaure uns amics, catalanistes fervents» (*Joventut*, 31-12-1906). I, en concret, de l'impuls incontenible de deixar per escrit la gran impressió que li havia causat el gran «moviment de vida» que havia vist a l'estació de tren en anar a acomiadar una amiga. Així que, «de retorn a casa», per treure's la buidor i la tristesa per l'absència de l'amiga, «vaig agafar ploma i paper i amb la més impertorbable i inconcebible serenitat, (...) com qui sap a on va», va escriure *Clixés de maig*. Ja en aquest primer estudi de la realitat hi mostra l'estil, la llengua àgil i viva, i els temes que caracteritzen la seva prosa. Hi trobem l'apunt de l'ambient bulliciós, en moviment, els comiats i rialles de les passatgeres, totes dones, en iniciar un viatge en tren.

Clixés de maig es va publicar el 5 de maig de 1902 a *Joventut*. Havia estat el seu amic Apelles Mestres qui l'havia adreçat a Lluís Via, director de la revista. Va ser l'inici de la col·laboració assídua que va mantenir amb el setmanari fins que va tancar, el 1906. En l'article de comiat, Karr recordava les circumstàncies del seu naixement com a escriptora:

Tres setmanes més tard, en un tramvia, davant meu, dos joves, *Joventut* en mà, comentaven els meus *Clixés de maig*.

—Qui és aquest Escardot? —demana el més jove.

—Ps! —respongué l'altre—. Qualsevol d'aquella colla de jovenalla qui va per allà!

Jovenalla! I ja feia més d'un any que m'havia trobat als polsos uns quants cabells blancs!

Com recordo amb quines sotragades me batia el cor i quina xardor me pujà a les galtes! Vaig baixar del tramvia de seguida, no sé si amb ganes de riure o de plorar. Poc se pensaven aquells dos desconeguts la profunda impressió que llurs paraules acabaven de produir!

I, corrent, me mancà temps per arribar al primer quiosco. [...] Així nasqué L'Escardot; així es lligà a *Juventut*. (*Juventut*, 31-12-1906)

En el mateix article, Karr explica que se li havia imposat de forma natural la necessitat de presentar-se sota pseudònim, «com m'obligaven el meu sexe i circumstàncies particulars».

Karr s'afegia als noms de la generació d'escriptores que irrompien a les lletres amb el nou segle i seguint la petja de Dolors Monserdà. En primer terme, Víctor Català (Caterina Albert) i Felip Palma (Palmira Ventós), narradores que, com Karr, es donen a conèixer en les pàgines de *Juventut*. Anys més tard, Frederic Pujulà i Vallès, esperantista, redactor del setmanari, assenyalava que un dels mèrits de la revista havia estat la creació de les dues escriptores: Víctor Català i Carme Karr.

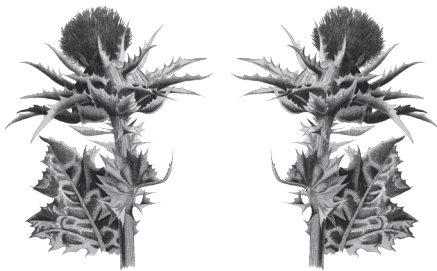
En aquest sentit, la publicació de *Drames rurals* el 1902 va significar un canvi de paradigma. Ja llavors l'èxit fou inqüestionable, tot i les crítiques continuades per la cruesa de la temàtica tractada, impròpia, s'apuntava, de l'escriptura d'una dona. Va quedar qualificada de «prosa mascla», és a dir abrupta i rural, que apellava a un primitivisme al qual van quedar inscrits part dels narradors modernistes. També Palmira Ventós va publicar sota el pseudònim Felip Palma el 1902. És autora d'una obra breu, intensa, pròxima a Víctor Català, a qui se la comparava.

Totes aquestes escriptores (cal afegir-hi Maria Domènech i Agnès Armengol) van haver d'afrontar les dificultats d'atrevir-se a escriure, a agafar la ploma; i, com les seves coetànies europees, van trobar en el pseudònim masculí una protecció. El mateix 1902 Caterina Albert sintetitzava l'hostilitat que vivien les escriptores en un país —escrivia a Maragall— en què «és més deshonorós per a una dona escriure que fer altres disbarats». Al seu torn Carme Karr es dirigia directament

a Eugeni d'Ors des de *Juventut* per exclamar-se de la poca valoració de les obres escrites per les dones «alguna d'elles certament millor i amb altres ardides volades que més de quatre mestres en Gay Saber i que algun gran novel·lista català», que a més a més «tenen d'amagar llur valenta i admirable personalitat sota una vergonyanta firma masculina...» (13-09-1906).

Aviat es va descobrir la identitat de L'Escardot. Viure a Barcelona i, sobretot, la vocació pública que mostrava Karr feien inviable l'anonimat. A diferència de Caterina Albert, Carme Karr va signar sota diferents pseudònims, disposats segons el moment, el tema o la matèria tractada. Entre els primers que utilitza, destaca «Xènia», en clara interpel·lació a Xènius, l'Eugeni d'Ors del *Glosari*, i «Una Liceista», per parlar de música; a *Feminal* utilitzava sovint «Joana Romeu», que li permet distanciar-se de la feina d'editora, i «Brunilda», en els articles sobre la Primera Guerra Mundial. També signa amb les inicials «C.K» o «La redacció». Més endavant, als anys vint i trenta, apareix sota «CARMARTY» o «CARMARSI», i encara d'altres per identificar. «L'Escardot» és el primer, el literari i amb el que també signa les partitures musicals. El nom remet a la flor del card, àrida, punxeguda, amb la qual estableix diversos jocs i miralleigs: de la relació fonètica amb el seu nom a la duresa, el dolor i l'agressivitat necessàries per sobreviure en un ambient hostil que caracteritzen la planta. Karr elabora el naixement de la planta en terra erma, en una faula infantil (*Cuento blau*), publicada a *Juventut*, l'any 1903. I el mateix any Apelles Mestres reblava la iconografia de Karr-L'Escardot, amb la il·lustració de la flor en la coberta de *Cançons* (lletra d'Apelles Mestres i música de Carme Karr). S'hi destaca *La non-non dels papallons*, cançó que va esdevenir l'himne modernista.

CLIXÉS

CONTRALLUMS

DIA PLE

Al jardí les bandades de gafarrons s'escalfen al sol del migdia, tot saltironant per les branques ertes i despullades de les acàcies. Un ressò de timbre omple d'una breu i argentina vibració tota la casa quieta, i la Felixa, deixant la novel·la de Lluís de Val, que llegia en un racó de l'armari del planxador, s'encamina vers la cambra de la senyora, apuntant-se sobre el pit, amb agulles, el pitet de son davantal de neu.

Els passos de la cambrera no es senten damunt de la catifa tova; atravessen la fosca tèbia i olorosa segurs, com en paratges ben coneguts.

—Bon dia tingui, senyoreta. Ha descansat bé? —diu la Felixa mentres obre els finestrons, produint un petit dringar d'anelles.

Una veu encara sonyosa es fa sentir.

—Dona! No faci tanta claror, així, de repent! No hi ha res que malmeti més la vista que això. Quina hora és?

—Estan per tocar les dotze.

—Què diu? Les dotze? —fa la dama, assentant-se al llit amb un moviment sobtat—. No pot ésser! Deu somniar, vostè!

—No, senyoreta, no. Miri, ara toquen.

—Valga'm Déu! Però si avui és el cap d'any d'en Bosch de la Ribera! I no puc deixar d'anar-hi! Cuiti, cuiti, prepari-ho tot, corrents. Miraré d'arreglar la cua de l'ofertori de les dotze. Sort que la iglésia és a dos passos. Com no m'ha despertat, santa cristiana! Apa, truqui: que la Magdalena prepari una tassa de te... Vostè, ara, no s'entretingui a recollir tot això, eh? Al lavabo, l'aigua tèbia. De pressa, de pressa!

I, mentres parla, la dama salta del llit: un bonic llit ample i baix, tot encortinat de velluts i satins verdosos.

I, els peus rosats en les xinelles de gamusa perla, el cos insinuant ses curves suaus al través del finíssim llenç de la bata de llit guarnida de puntes oloroses, amb unes mànegues immenses que semblen unes grans ales, la dama entra en la recambreta, a on la Feliça remena argenteries i porcellanes, i fa rajar les aixetes del bany.

—I ara! Què fa, què fa! Déu la faci bona! Que no ho comprèn, que no tinc temps de prendre el bany? Porti la tovallola, la gran. Així, dona. Tingui, la camisa de dia... Corri, que em refredo! Bé podia haver encès l'estufa! Brrru! Que és fred, el fil, a l'hivern! Mentrestant prepari el vestit de crespó negre... La clau, diu? Vostè sabrà què n'ha fet, de la clau. Me sembla que no soc jo la que remena els armaris de casa.

»Ai, que no hi seré a temps! Cuiti, pentini'm de qualsevol manera! Amb la mantellina no es veurà, i encara resulta més artístic.

»No tan estret, dona! Ai! Quina estirada! Com se veu que el cap no és seu! I ara em clava l'agulla! Ai, filla, no sé què té avui, vostè! Que no hi veu?

»Bueno, bueno! Ja està. No ens hi amoïnem més; de qualsevol manera. Les sabates baixes, sí, aquestes. No hi fa res, la iglésia és a dos passos, sort d'això! Quina cara de son que faig!

I la dama es passa la brotxa de polvos per les galtes i el front, mentres amb la mà esquerra alça l'onda sedosa que li toca les celles.

S'espolsa d'una bufadeta l'escampada olorosa que ha caigut sobre els pits mig velats per les randes de la camisa, i torna a entregar-se en mans de la cambrera.

—Estrenyi un xic més... no tant! Esper! Així... ara va bé... Ai, que me l'ha ben encertada aquesta vegada, la cotilla, la Mercedes!

»Què diu ara, què diu? Anem, dona! Sembla mentida que sia encara tan cursi, després de tants anys d'ésser a casa. El *refajo* de seda groga amb el vestit de crespó negre! Això és bo per una militar retirada o una botiguera de Gràcia. Porti el *refajo* de moaré negre i els enagos que fan joc amb aquests pantalons, els de la cinta malva. Però cuiti, per l'amor de Déu! No remeni tant, dona! Si els té al davant mateix! Bueno! Ja m'acabaré de vestir jo. Tregui els solitaris de la caixeta d'ònix. No els grossos, els petits. El manto de guipur, els guants grisos. Què hi ha!

—Senyoreta, el te. Que el vol aquí?

—Sí, sí; corrents! Ara m'ha saltat aquest gafet! Ai, Jesús! Porti una agulla de picar. Estic nirviosa! Crec que m'agafarà un accident. Aquest te bull. Quin dia se m'espera, Senyor!

—Senyoreta: el correu d'anit, el d'ara, els diaris.

—Ai, filla, per correus estic ara! Ja m'ho miraré en tornant. Bo! M'ha tret el manto de blondes! No li he dit que el de guipur? Tot ho entén al revés. Les minyones d'aquest país no serveixen per res. Quina diferència amb les franceses! La Marie de la senyoreta Júlia, aqueixa sí que és llesta.

La dama, nirviosa, va d'ací d'allà, bevent glopades de te lle-tós qual aroma es barreja amb les sentors femenines de la cambra elegant tapissada de grans orquídees blanques sobre fons verdós. Els grans miralls, dintre el marc de noguera escultrada, reflecten la gentilíssima figura de curves harmonioses, cobertes dels plecs flonjos de crespó negre aplicat de Bruges, l'escaient visatge de trets

irregulars però seductors, els ulls que s'aviven, els llavis novellament acarminats.

La dama es troba hermosa. Se mira amb complacència acostant-se molt a la lluna biselada, i mullant-se amb la punta de la llengua el cap d'un dit, se'l passa per les pestanyes un poc agrisades de velutina.

—Senyoreta, tindrà fred: aquest vestit és prim. Vol la jaqueta de castor?

—I ara! Que vol que em rosteixi? Porti el boà de renard. Ja ha tocat un quart d'una. Si no fos que hi haurà tanta gent i que l'ofertori serà llarg, me sembla que... El llibre, el mocador... Ah!, i l'esmorzar a taula de seguida, que tinc un dia de feina horrorós i vull sortir d'hora.

La dama va a sortir, quan en el vestíbul topa amb una figureta assentada en un dels escons: una figureta prima, menuda, embolicada en un mantell d'un negre verdós, que s'alça al sentir el precipitat *frou-frou* de les sedes.

Saluda humilment.

—*Buenas tardes, señorita. ¿Sigue usted bien?*

—*¡Ah!, ¿es usted, Sotera? No me entretenga, por Dios, que se me va a escapar la misa. Vuelvo ahora mismo. Aguárdeme.*

—*Es que... traigo una carta de la madre superiora para la señorita.*

—*¿Qué? ¿De la superiora, dice? ¿Pues qué sucede? ¿Las niñas...?*

—*¡Sí, señora. Creo que la señorita Nieves está algo indispuesta.*

—*¡Bah! ¡Bah! Será lo de siempre. Las jaquecas, ¿eh?*

—*¡Sí, señora, eso es; pero...*

—*¡Bueno, bueno! Aguárdeme. Vuelvo al momento y hablaremos luego.*

I la dama, amb les celles contretes, arplegant-se amb una mà el vano tou dels volants de la faldilla, baixa corrent l'escala de marbre, lleugera dintre el castanyoleig de sos fins talons de fusta.

Quin amoïno! Ara ves, haver de pujar a Sarrià! Ja se li esbullava tota la tarda, tan plena que la tenia que no li quedaria temps per

res. I de segur que, com altres vegades, ni en valdria la pena, eh?, perquè aqueixes ditxoses monges de seguida s'alarmen. Lo de la Nieves deuria ésser *nada entre dos platos*. Les migranyes de sempre sense conseqüències. Cosa de l'edat. I precisament avui! Això pensa la dama tot prenent aigua beneïta, en la tebior de la iglésia ensombriada, endolada, amb una corona de llums a cada salomó i un gran parpelleig d'estrelletes roges cap al presbiteri.

Malgrat ses presses, malgrat l'efectivament inacabable ofertori, la dama ha fet tard i resta aturada. Pel costat de tota aquella munió d'homes desenfeïnats, complidors, tombats vers la descabdellada femenina, la cua negra ja és molt amunt de la nau, tancada pels dos escolanets enguantats, amb la panereta de candeles, capçades de negre, a les mans.

I la dama resta al fons de la iglésia, ressonanta dels acords d'un admirable motet de Bach.

A l'ombra d'una capella s'assenta i reposa, cansada d'aquella correguda inútil en l'aire fred que, fujetejant-li el rostre, li ha agitat la sang en les venes i enrogit les galtes.

Instintivament se sent hermosa, molt hermosa. En aquells moments, i en aquella calma, sent també sos records bressats per la música sacra.

I mentres el violoncel llança ses veus desolades, sos planys per damunt d'aquella congregació elegant i indiferent en sa major part, la dama es recorda d'en Bosch de la Ribera.

Ves! Com s'havia mort, pobre xicot, també! I jove encara! Què són quaranta-tres anys per un home? Era amable, simpàtic, guapo, apassionat... Com tots, per això! Fins s'hi haguera casat amb ella si ella hagués volgut. Però no: això sí que no. Tornar-se a casar, esclavitzar-se! Mai de la vida! I tenint fills tan grans. Déu l'en guard, de semblant bogeria!

Pobre Bosch, l'havia estimada. De debò? Qui sap! Les dones gairebé sempre s'ho pensen, que són estimades de debò! Com que van de tan bona fe!

Quin caràcter més amable tenia en Bosch, Déu l'haja perdonat! No era com l'Enric, que sempre patia del fetge i, desenganyat de tot, mai tenia una hora bona, ni es feia càrrec de lo molt que neguitejava a sa muller.

I ja feia un any de la mort d'en Bosch! Ves com passa el temps! Semblava que era ahir! I quina mort més sobtada! Al principi ella no es podia treure del cap la dèria de que la pulmonia aquella l'havia contreta aquell vespre esperant-la allí dalt, a Sant Gervasi. Aquelles dues hores d'espera, amunt i avall de l'acera del col·legi dels Pares Escolapis, un vespre d'hivern en què bufava una tramuntana tan terrible que la Neus no s'havia atrevit a sortir de casa pensant que amb semblant temps an en Bosch no li passaria pel cap d'anar allà dalt a esperar-la. I s'havia quedat arraulida al costat de l'estufa d'amiant que estrenava aquell dia, llegint l'admirable *Aphrodite* de Pierre Louÿs.

No devia haver-hi consentit la Neus, en aquella cita. Quin capritxo havia tingut en Bosch, també! Si ho hagués arribat a saber en Roman. Valga'm Déu! Pobre Bosch! Sempre havia sigut romàntic; i feia tant temps, tant temps que l'estava amoïnant, que per sortir-se'n d'un cop, no sabia com, li va dir que sí. I volia anar-hi, però per desenganyar-lo del tot.

I va tenir fred i peresa, i no hi va anar. L'endemà esperava rebre d'ell una d'aquelles cartes plenes de retrets i de renys que ella contestava amb unes breus cartolines escrites en francès, que deien molt i no deien res. No estava per compromisos de correspondències amoroses, la Neus.

I en Bosch no escrigué res. Per un germà d'ell, marit de sa cosina Júlia, sapigué que tenia una pulmonia.

—Figurat' —li havia dit en Joan tot amoïnat—: A qui se li ocorre, amb el constipat que tenia, anar-se'n a voltar de nit per Sant Gervasi sens altra solta que les ganes de passejar pel vent!

Havia mort al cap de cinc dies.

La Neus l'havia plorat com un bon amic, mig parent, però no va voler enfondir en sa consciència. S'havia dit: «Ell ne tingué la culpa. Qui li feia anar també allà dalt? Així com així, si jo hi hagués anat, també s'haguera mort. Déu ho va voler!».

I qui sap, si les coses no haguessin anat així, lo que podia haver succeït amb un apassionat semblant. Una hora tonta tothom la té, mes ella no la volia tenir pas.

La música ha cessat i es trenca el rosari de les recordances. És el darrer Evangeli: l'estol d'homes i dones fa un moviment.

—Més m'estimo fugir de pressa, ans no vegi ningú de la família que no he sigut a temps a oferir.

S'alça, fa un signe de la creu breu com una benedicció de prelat murriós, i s'esmuny per una porta lateral del temple.

En el claustre es topa amb un grupo d'homes coneguts, xistera al cap, enguantats, que li obren pas amb afectuós respecte.

Un d'ells, molt jove, sens dubte el més íntim, li diu sense aturar-la, veient-la passar de pressa, preocupada:

—*À tantôt?*

Sense gairebé girar-se, mes somrienta, respon seguint sa marxa:

—No ho sé! No ho sé, si podré. Si per cas serà molt tard. Damunt d'anar a Sarrià; una de les nenes està delicada. He vingut d'una escapada: digui-ho a la mamà i la Rafela. Adeu, adeu, Claudi!

I, contenta d'haver trobat una excusa tan bona, saluda gentilment i segueix caminant de pressa, amb el cap enfonsat entre els guipurs i les suaus pells daurades del boà.

Al través de les sedes i de les batistes, la Neus sent les mirades de tots aquells homes que la troben hermosa, i ja no li sembla tan perdut aquell temps que havia esmerçat en anar a la iglésia.

En un tancar i obrir d'ulls arriba a casa seva. Pren de mans de la Sotera el bitllet de la superiora, i es fica de seguida a sa cambra, llençant el boà damunt del llit.

La Feliça li va traient les agulles que subjecten sobre l'abundós cabell castany la mantellina, i mentrestant la dama, en un silló baix, desclou la carta.

—*¡Lo dicho!* Total, res: les migranyes periòdiques. Quan arribaré a Sarrià ja li haurà passat tot. Però no hi ha remei, tinc d'anar-hi. Han avisat a la cotxeria?

—Sí, senyora. El cotxe serà aquí a les tres en punt.

—Bueno. Ah!, el correu: ja no me'n recordava.

I es posa a descloure tres o quatre lletres, a llegir postals.

Una d'elles li fa llançar una exclamació de sorpresa i de contrarietat. Mira la data, i tombant-se vers la Feliça:

—Escolti: de quan és aquest correu? Com pot ésser això?

—Ah! Aquesta postal va venir ahir a la tarda, senyoreta.

—I com és que no me l'ha donada fins ara? Digui.

—Com que la senyoreta es va quedar a esmorzar i a dinar ahir a casa de donya Rafela, a l'hora del correu era fora de casa i aquest dematí jo...

—Ves ara com m'arreglo! Una nova contrarietat. Déu meu! No tinc temps per res. Els meus cunyats han arribat ahir vespre de Madrid, avançant el viatge de tres dies, i m'escriuen que els vagi a rebre, que venen malalts, que s'aturaran poques hores i prendran avui el correu de les dues cap a França. Ves com ho faig jo, ara! Si cuités, potser arribaria a temps a l'estació. Mes, al cap i a la fi, jo l'avís l'he rebut ara, a la una. Qui no els feia posar un telegrama! Ja deuen estar ben cremats, ja! L'esmorzar, cuitin, cuitin.

—Ja està, senyoreta.

—Ah! Vagin a cercar un cotxe qualsevol per anar a l'estació.

I la dama, atravesant corredors i saletes, entra al menjador.

És una peça llarga i altíssima, de sostre voltat, tapissada d'un to vermellós com l'aram, amb delicats plafons d'en Riquer i riques terrisses antigues. Està severament amoblada de noguera fosca i cuiros repujats, clavetejats de níquel. Dues finestres immenses donen al jardí amarat de sol, i sota el gran salamó elèctric vestit de volants lleugers de seda verda, la bella taula carrada mostra un sol cobert, que brilla entre cristalls i altres argenteries. Quina tristesa fa aqueixa buidor!

Mes la dama hi és habituada fa temps. Solament per les festes anyals tornen les filles a casa, i mai soles, sempre entre parents i convidats; i aleshores la taula, plena, pren amb ses guarnides de flors alegres aires de festa.

Un hermós ram de roses i orquídiades reposa sobre la blancor de les estovalles.

—Què és això? —pregunta la dama a la Felixa, que davant del *buffet* destapa una ampolla d'aigua de Vichy.

—Ha vingut amb una targeta —respon la cambrera sense torbar-se. I son rostre es contrau amb un moviment expressiu que sembla mig esforç, mitja rialla: costa tant d'obrir, l'ampolla!

És d'ell: sempre igual! Quina pensada! Flors! Són ben boniques! Quines orquídees més rares! Oh! I té raó, ves! Avui fa els anys, la Neus. Quants? Ni se'n recorda ben bé ella tampoc, tanmateix. Ja en deu fer cinc o sis que no els compta; i aquest gran criatura demostra tenir memòria. En el cas aquest gairebé semblaria una impertinència. Sinó que ella el coneix bé, an en Roman, incapaç de mai tractar d'ofendre-la.

Oh! I diu que vindrà a saludar-la dejorn, ben dejorn, a l'hora del cafè, per no trobar-se amb visites. Sí! Per esperar-lo an ell està,

amb la feinada que se li ha girat! Si ja s'havien vist la nit abans al Liceu!

Ja començava a fer-se pesat, tanmateix, aquest pobre xicot! Ves ara com s'ho havia pres en sèrio, tot allò! I la Neus, mentres menja com un aucell, precipitadament, calcula les hores que li prenen aquells amors.

Amors... amors... Mai ho havia sabut del cert, si ho era, amor del bo, lo que l'havia lligada an aquell home, per altra banda ben digne d'estimació. D'amors, ella no en vol pas d'altra manera. No està per fer disbarats com altres amigues seves han fet, per passió, per manca de coneixement. I després què n'han tret, veiam?

Guaita l'hora. Oh! La una i deu!

—El cafè, corrents!

El cafè bull. Remuga. Va a prendre'l bo i dreta, quan sona el timbre.

—Si és el senyor anglès faci'l entrar al salonet de música, i digui-li que s'espera, que m'estic vestint per sortir; que em dispensi, però és un cas urgent. Ah! I porti el cafè allí: el prendrem d'una correguda. Ja m'ha tret el vestit de panyo gris?

I, prenent d'una revolada l'escampall de cartes i papers que ha anat llegint bo i menjant, volta la casa per la galeria i com una exhalació entra de nou en sa cambra.

En el salonet de música, banyat d'una claror que entra tèbia al través dels estors de puntes angleses i els cortinatges d'antic setí ramejat, aromós de la sentor de viola que sembla esbargir-se entorn de la gentil mestressa d'aquella maisó tan agradosa, sols s'hi sent el petit tric-trac del rellotge rococó, mostrant la seva faç argentada sota un grupo d'amors de faians, quals anquetes plenes de clotets, engarlandades de roses, se reflecten en el gran espill que surmonta la xemeneia.

La cafetera russa palpita i bull dintre reflectes d'aram damunt de la tauleta, al costat de l'anglès, assegut en un ample silló baix, les mans brunes, varonils, obertes enclouent els genolls fermes, una

d'elles subjectant encara els guants grisos i erts. Té el cap tirat enrere, i el front contret sota la negror brillantada de l'espessa cabellera. El rostre seriós, un poc dur, és completament afaitat, i els llavis hi dibuixen un arc perfecte segellat d'una expressió trista que es torna a reflectar en els ulls verdosos. L'esguard, un poc inquiet, està fit en una de les figurines de Saxe que, damunt de la xemeneia, arreplega els plecs de son vestit de porcellana amb un gràcil moviment. Oh! Quant semblants als de la sirena que li té el cor, l'ànima, la voluntat tota, els sentits presoners, i que sempre veia gentil, adorable, fina i fràgil com la petita figurina somrienta.

Ella entra, interrompent les meditacions de l'anglès, que s'alça amb una llum nova en els ulls. Que hermosa la troba! El bust estotjat en una blusa blanca d'un admirable treball de brodadura, les caderes cenyides sota una faldilla llisa de panyo gris, d'un gris dolç com un plomatge de coloma missatgera.

Una ampla cinta bizantina estreny la breu cintura, i li cobreix el cap una escaienta [jardinera] atapeïda de violetes. Al braç du la jaqueta, mostrant son forro de domàs malva per entre el serpentejar d'un lleuger boà de plomes grises.

Tanca la porta, deixa caure el *portier* i s'avança vers ell tota somrienta, allargant-li la mà coberta de pedreria.

—Quin greu me sap, Roman! Precisament avui! Imagini's que avui a les dues se'n van cap a París els meus cunyats de València. Arribaren anit, i per culpa d'aquests ditxosos correus no ho he sabut fins ara, fa una hora, al tornar de l'aniversari del pobre Ignasi. No em puc excusar quan menys de trobar-me a l'estació per despedir-los. Prengui el cafè, i gràcies, eh? El *bouquet* és preciós, preciós. No, no. Ni assentar-me puc. Figuri's, són prop de tres quarts de dues. Damunt el temps just. Siquiera poder-los saludar perquè no diguin. Tinc un pessetero a baix. Que no l'ha vist?

Alça la punta del vel moradós que cobreix sa fina cara, i agafant la tassa de transparent porcellana japonesa, prima com una fulla de rosa, porta a sos llavis l'aromós líquid bru.

—Volia parlar-li, Neus. Volia dir-te... —comença l'anglès amb esforç.

—Pst! Sí, sí, calla! —interromp ella baixant la veu i mirant vers la porta—. Ja m'ho penso, lo que vols dir-me. Tens raó, però estic sempre tan ocupada! Tu em voldries hores i hores per tu tot sol, oi?, i no et fas càrrec de que això no pot ésser, que jo no soc lliure.

—Oh! No! No m'ho diguis, això, no m'ho diguis! —fa ell acostant-se an ella, que es va enguantant, el tul alçat sobre les fines celles.

—Que tu no ets lliure? Si ho ets més que els aucells i els papallons!

Esclata en un riure infantívol, deliciosament gai, la gorja de la dama. Mira a l'aimant amb tendresa, i diu:

—Tu sempre seràs poeta. *Complet, complet mon jour de naissance!* De primer me dones flors, i ara aucells i papallons.

Li dona un copet manyac al front.

—Ah! Foll!, foll!

L'anglès l'ha agafada per la cintura.

Cruix la pedreria, i es desprèn una turquesa que roda sota la taula. Al sentir-se estreta sobre el pit d'aquell home que tant l'estima, la dama es fa enrere, encara somrienta però un poc rondinaire.

—Que ets boig! Mare de Déu, que ets boig! Deixa'm anar, Roman, deixa'm anar, cuita, home. Tota em matxuques.

—Tu m'hi fas tornar, Neus; tu m'embogeixes. Acabem, acabem d'una vegada! Vols o no vols ésser meva, tota meva?

—Calla, ximple, calla! Ves ara amb quina em tornes a sortir! Ja en parlarem, d'això, una altra estona. Ara que no ho veus? Se m'escaparà el tren, i tindrè aquella gent ressentida. Deixa'm anar!